

ARTHUR RIMBAUD

ATEŞİ ÇALAN
ŐAIR

N. TOYGAR ATEŞ

DESTEK YAYINLARI: 1560
BİYOĞRAFI: 38

N. TOYGAR ATEŞ / ARTHUR RIMBAUD-ATEŞİ ÇALAN ŞAİR

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumaliođlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmegül
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak-Mesud Topal

Destek Yayınları: Şubat 2022
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-560-9

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06

“BEN GERÇEKTE
YAŞADIM
DÜŞLERDE
YAŞANANI.”

ARTHUR RIMBAUD

ATEŞİ
ÇALAN
ŞAİR

N. TOYGAR ATEŞ

Önsöz

“Her şair birkaç hayranlık uyandırıcı pasaj, birkaç unutulmaz cümle ortaya koyar, fakat Rimbaud’da bunların sonu gelmez; yağmalanmış bir mücevher kutusunun değerli taşları gibi sayfalarının arasına serpiştirilmişlerdir. Bu yetenek de, bir kimseyi Rimbaud’yla bağlayan bağları kopmaz kılar.”

– Henry Miller

19. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış, Fransız şiirinin isyankâr çocuğu Rimbaud. Şiirin köküne dinamitler döşemesinin yanı sıra, hayatı da bir meydan okuma. Biletsiz yolcu, öfkeli hayalperest, Afrikalı kaçakçı. Dehanın ve deliliğin sınırlarını kontrolünde tutan, kontrolsüz bir serseri. Genç yaşına ve kısa süren yazın hayatına rağmen şiirin geleneklerini altüst etmiş, 20. yy. kültürü üzerinde özgürleştirici etkiler yaratmış; *henüz doğmamış bir uygarlığın ilk şairi.**

* Rene Char

Kendisinden sonra gelen birçok usta şairi etkiledi. Modern şiirin başlangıcı olarak kabul edilen, *ateş hırsız* bir şaire dönüştü. Şiirde ulaştığı seviye o denli yüksektir ki kendisinden sonrası için başlangıç olsa da kimilerine göre “şiirin sonu”nu temsil etmektedir. Paul Valery’ye göre *edebiyatın tamamı ortak aklın diliyle yazılmıştır; Rimbaud’nunkiler hariç*. Rimbaud içte kaynayan bir cehennemle, sezginin itici gücüyle kalem almıştır eserlerini; dergilere, gazetelere göndermiş, yazdığı mektuplara ilişirmiştir. Ancak dizelerini dostları üne kavuşturmuştur. Her şey olabilecekken, “hiçbir şey” olmayı seçmiştir “Ne kadar da aceleci bir çağ!” diye yakınırken.

Hayatının ilk yarısında kasabanın dâhi öğrencisi, dünya şiirinin kâhin şairi ve Verline’in büyük aşkı; ikinci yarısında ise dizginlenemez yürüyüşçü ve Afrikalı tüccar olan Arthur Rimbaud’nun otuz yedi yıllık çalkantılı yaşamına tanıklık ediyoruz: Şiir, acı, aşk, sarhoşluk, hayal, yol, toz ve öfkeyle.

**“Ben gerçekte yaşadım
düşlerde yaşananı.”**

-I-

Küçük Pis Yobaz

Jean Nicolas Arthur Rimbaud; 20 Ekim 1854'te Fransa'nın Ardenler bölgesinde, Charleville kasabasında dünyaya geldi. Bourbon Sokağı'ndaki evleri bir kitapçının üstüneydi. Baba Frédéric, anne Vitalie'yi dört çocukla bırakıp gittiğinde şairimiz altı yaşındaydı. O zamana kadar da babasını çok sık gördüğü söylenemez. Babanın ardına bile bakmadan çekip gidişi ve olmayan aile yapısının iyice bozulması, Rimbaud'nun ileride gelenek ve ahlak konularına karşı tutumunu etkilemiş, isyankâr tavrına zemin hazırlamış gibidir. Keza babasıyla ilgili hatırladığı tek anı, annesiyle yaptığı kavgalarda yere fırlattıkları kâselerdi.

Baba Frédéric yüzbaşıydı, Kuzey Afrika'ya yapılan barbarca fetih sırasında orduda öne çıkmış ve yükselmişti, Kuran-ı Kerim'i Fransızcaya çeviren ilk kişiydi,

yabancı dillerden sanat ve edebiyata kadar birçok alana ilgileniyor, gittiği bölgeler üzerine notlar alıyordu.

Anne Vitalie ise dik başlı biriydi, çocuklarına babalarını hatırlatacak hiçbir şey kalmaması için tüm resimlerini, yazılarını (“Milli Gramer” adlı çalışması günümüze ulaşmıştır) ve eşyalarını yakmıştı. Sofu olmasının yanı sıra, burjuva yaşam biçimine sıkı sıkıya bağlıydı. (Keza evlendiğinde kişisel mal varlığı 140.000 franktı.) Örneğin Rimbaud yan bahçede oynayan işçi çocuklarını, yani akranlarını sevgiyle izleyerek arkadaşlık kurmak istese de Vitalie işçi ve yoksullarla, “bu pasaklılarla” konuşup tanışmasını istemezdi: *Madam Rimbaud, proleter bataklığında kendi burjuva ileri karakolunu kurmuştu.**

Yine de baba Frédéric ve anne Vitalie için yaptığımız olumlu ve olumsuz görünen değerlendirmelerin başka bir yüzü var elbette. Frédéric havalı bir yüzbaşıydı, Vitalie ise baskı içinde büyümüş bir köylü. Frédéric çocuklarına ve eşine gerçek bir sevgi beslememişti. Keza uzun süren askeri görevlere gidiyor, eve neredeyse yabancı bir konuk kadar uğruyordu. Yedi yıllık evliliklerinde beş çocuk yaptılar –biri bir aylıkken öldü– anne Vitalie’nin karnında bebek taşımadan geçirdiği süre pek az... Şimdiyse çocuklarına hem analık hem babalık yapması gerekiyor, kocası ölmesine rağmen kendini dul olarak lanse ediyordu.

* Graham Robb

Vitalie annesini çok küçük yaşta kaybetmişti; iki erkek kardeşine annelik yapmış, evi çekip çevirmiş ve tarlalarda ter dökmüştü. Buna rağmen okuma yazma biliyordu. Erkek kardeşlerinden biri kanunsuz işlere bulaştığı için ülkeyi terk etmek zorunda kalmış, yıllar sonra dönebilmmişti. Tüm bunlar anne Vitalie'yi despot, katı doğruları savunan bir Cizvit* yapmıştı; o da çocuklarına aynı düsturu aşılamaya çalışıyordu. Hayatı boyunca başka bir yaşam biçimi görmemişti.

Şairimizin çocukluğu hem annesinin hem de küçük kasabanın tekdüze baskısına sıkışmıştı; okul, ev ve kilise üçgeni. Bu da babasının gidişi gibi, her şeyi dibine kadar yaşayan isyankâr Rimbaud'yu hazırlayan önemli öncüllerdendi. Ayrıca ağabeyi Frédéric ile annesi tarafından çeşitli cezalara çarptırılıyor, dayak yiyor ve İncil okumaya zorlanıyorlardı.

Henüz çok küçük yaşta, içinde büyüyen isyanı okul defterine aldığı bir notta yansıtıyordu:

“Serin rüzgâr, ayaklarımın dibinde akan ırmağın, gümüş suların sesine benzer bir uğultuyla kıpırdatıyordu ağaçların yapraklarını. Yeşil alınlarımı eğmişti rüzgârın önüne eğreltiotları. (...) Bense lanet Latince, tarih ve coğrafya dersleriyle uğraşıyorum...”

* Cizvitler: İsa Cemiyeti, Katolik Kilisesi'nin bir tarikatı.

Annesi 1865 yılında Rimbaud'yu Charleville Koleji'ne yazdırdı, burası dini eğitim de verilen, ilk gittiği Rossat Okulu kadar laik sayılmayacak bir eğitim kurumuydu. Ve o “pasaklı” Bourbon'dan kurtulmuş, Sous Les Alles adlı daha iyi bir mahalleye taşınmışlardı. Şairimiz başarılı bir “sofu” öğrenci olmuştu. Din dersleri ve Latince de o kadar başarılıydı ki söylentiye göre adı okulda “küçük pis yobaz”a çıkmıştı. Ödevleri kusursuzdu. Latince ve Yunancaya olan ilgisi, okuduğu kitaplarla birlikte şiire yönelmesine zemin hazırladı. Öğretmeninin anlattıklarına göre erkenden olgunlaşmış, tavırları fazlasıyla erkeksi, öfkesi aniden parlayan bir gençti; bunun yanında sessiz sakinliği ve pek konuşkan olmaması, arkadaşları tarafından dışlanmasına sebep oluyordu. En yakın arkadaşı yazar ve denemeci Ernest Delahaye'di, dostlukları bir ömür sürecekti. Belki de yakın dostu dışında hiç kimse, yanlarında oturan sessiz, çalışkan ve öfkeli çocuğun yarın şiirin temellerine dinamit döşeyeceğinin farkında değildi. Ancak fark etmeleri uzun sürmeyecek, çünkü o kalemını çok genç yaşta zirveye taşıyacaktı.

Ev ödevlerini yapma numarasıyla alıştırma defterine bir şeyler karalardı. On bir yaşındayken yazdığı kısa hikâyelerden birinde şöyle diyordu:

“Sınıfları geçersen bana ne olacak ki? Sınavlardan geçmenin anlamı nedir? Hiçbir anlamı yok; var mı?”

Evet, var. İnsanlar, geçmezsen bir meslek edinemezsin diyor. Ama ben meslek edinmek istemiyorum. Ben bir rantiye olacağım. Bir meslek sahibi olmak istesenez bile, niçin Latince öğrenesiniz ki? O dili kimse konuşmuyor.”***

Rantiyelik arzusu, hayatının ikinci yarısının temel itici gücü olacaktır ve kararı henüz on bir yaşında almıştır...

Charleville ve çevresini kapsayan Ardenler Bölgesi’nde her yıl akademik yarışmalar düzenlenirdi, yıl 1869. Yetenekli öğrencilerin katıldığı yeni bir yarışma, her zamanki gibi Latince ve edebiyat ağırlıklı. Konu olarak “Numidya/Cezayir Kralı Jugurtha” verilmiş, metnin yazılması için altı saat süre tanınmıştı. Öğrenciler harıl harıl yazıyordu. Saatler akmasına rağmen bir isim henüz kalem oynatmamıştı. Kim olduğunu söylememize gerek yok sanırım. Öğretmenlerinden biri Rimbaud’nun yanına geldi ve durumu soruşturdu, genç şairimiz çok aç olduğunu ve yemek istediğini belirtti. Okulun Latince en başarılı öğrencisi üç saattir tek sözcük yazmamıştı, itibarın zedelenmemesi için bu isteğin geri çevrilmesi mümkün değildi. Rimbaud kısa süre sonra karnını bir güzel doyurdu ve kaleme asıldı. Yarışma bittiğinde yazdığı

* Çalışmadan, iş yapmadan; malının, mülkünün, hisse senetlerinin ya da bankadaki parasının geliriyle rahat bir yaşam süren kimse.

** Çeviri: Süha Sertabiboğlu

metin dokuz dalda birincilik kazanmıştı. Yarışma gelenğinde bir ilkti bu.

Charleville tarihinin o döneme kadarki en başarılı öğrencisi olduğu söylenmektedir. Akademik yarışma ve Latince kompozisyonda aldığı birinciliklerle birlikte; Tarih, Coğrafya ve Antik Yunancada da birincilikler almıştır. (Sadece 1869’da aldığı birinciliklerin sayısı sekiz.) Ayrıca çizim yeteneği de vardı. Anne Vitalie elbette onun başarısını istiyordu, başka türlü düşünülemezdi. Okuyacak, iyi yerlere gelecek, evlenecek, çocuk yapacak ve ölüp gidecekti. Tüm bunlar Rimbaud’nun yaşam anlayışına tersi. İçinde iki kişi barındırdığını söylememiz abartı olmaz; bir yanı çok başarılı bir öğrenciyken, diğer yanı sanat ve aylıklıkla kuşatılmış asi bir benlikti. Zamanla ikincisi baskın çıkacaktı. İstenilenlere uysaydı hangi seviyelere yükselebileceğini tahmin etmek güç değil, ancak o kendi istediğini yapacaktı. Yıllar sonra yazdığı *Sayıklamalar* adlı metinde şunları söylüyordu.

“Göreceksin, uluyacağım sokaklarda. Zirdeli olmak istiyorum. Kesinlikle mücevher gösterme bana, yerlerde sürünürüm, halının üzerinde acıdan kıvranırim yoksa. Kana bulamak isterdim zenginliğimi tepeden tırnağa, çalışmayacağım asla!”

Perette adlı bir öğretmenin, benim amatör çevirimle, şairimiz hakkında yaptığı değerlendirme şöyledir: “Zeki, istediğiniz kadar zeki, ancak hoşlanmadığım bakışları ve gülümsemesi var. Sonu kötü olacak. Ne olursa olsun, o kafada banal bir şey filizlenemez. O iyi ya da kötü, bir deha olacaktır!”

Çağdaş *Parnasse* dergisini takip ediyordu ve sonraları fırtınalı bir ilişkileri olacak ünlü isim Paul Verlaine’in şiirleriyle burada tanışmıştı. Genç şairimizi derinden etkileyen en temel düşünce yenilikti, sadece edebiyatta değil hemen her şeyde. Kendi şiirlerine daha fazla eğilmeye başladı. Öte yandan yaptığı ödevler adını “mükemmel küçük canavar” a çıkarmıştı. Yaşının çok üzerinde işlere imza atıyor ve okul yönetiminin gurur kaynağı oluyordu.

1870 yılında, Paris’te yayımlanan edebiyat dergisi *La Revue Pour Tous*’a (Herkes İçin Dergi), “Les Eternelles des Orphelins” (Öksüzlerin Yılbaşı Armağanı) adlı şiirini gönderdi. Dergiden gelen yanıt, şiirin üçte birini çıkarması yönündeydi. Genç şairimiz tekrar düzenledi ve bilinen ilk yazılı eserlerinden birini hayalini kurduğu şehrin dergisinde yayımlatmayı başardı.

Ünlü “Ofelia” şiiriyle birlikte, yazdığı ilk şiirlerden olan “Sensation” (Duyum) onun nerelere geleceği ve yaşamını nasıl sürdüreceği hususunda fikir veriyordu.

Mavi yaz akşamları, patikalarda, dalgın
Gideceğim, sürtüne sürtüne buğdaylara:
Aylaklarımda ıslaklığı küçük otların
Yıkasın bırakacağım başımı rüzgâra!

Ne bir şey düşünecek ne bir laf edeceğim.
Ama sonsuz bir sevgi dolduracak içimi;
Göçebeler gibi, uzaklara gideceğim
Mutlu, sanki yanımda bir kadın varmış gibi.*

Onda hep bir gitmek, hep bir göçebelik arzusu vardı. Mutluluk, tutku ve kavga için uzaklar onu çağırıyordu. Annesi, küçük kasaba, Hıristiyanlık, hatta dünya ona dardı. Bu arayış tutkusu ömür boyu gölge gibi eşlik edecekti varlığına.

İlerleyen sayfalarda tanık olacağınız üzere, o her ne kadar Charleville'in bunaltısından kaçmışsa da bugün orada kendisi adına bir müze mevcut. Dönüp dolaşır oraya geldiği gibi, ismi de ölümünden sonra Charleville'de yaşatılıyor. Yaptığı uzun yolculuklara

* Çeviri: Orhan Veli Kanık

eşlik eden birçok nesne ve orijinal elyazmaları sergileniyor. Ayrıca 1869'dan 1875'e kadar yaşadığı ev halkın ziyaretine açık. Düzenin sunduğu sınır hattında ilerleyerek, sınırı aşanları dışlayanların isimleri yoklukta buharlaşırken Rimbaud tüm özgür zihinlerde dimdik yaşamayı sürdürmekte.

Şiirin yayımlanmasından iki hafta sonra, gençliğinde önemli yer kaplayacak kişi, Georges Izambard retorik dersi öğretmeni olarak şairimizin okuluna atandı. Kendisi de henüz yirmi iki yaşında bir şairdi. Izambard'ın devrimci, cumhuriyet yanlısı tavrı ve fikirleri Rimbaud'nun düşünce ve şiir yaşamını etkilemiştir. Sözü nü esirgemeyen bir öğretmendi ve bu yüzden fişliydi. İşitme sorunu vardı. Sınıfta kendisinden büyük öğrenciler bulunuyordu ve otorite kurma hususunda sıkıntılar çekmişti. Kişisel kütüphanesini kullanması için Rimbaud'ya izin veriyordu; Izambard da ondaki ışığı görmüş ve üzerine titremişti. Onun için "Birinci sınıf bir beyin" diyordu. Ancak annesi, bazı kitapların oğlunun fikirlerini bulandıracağını ve öğretmen-öğrenci dostluğunun sıkı eğitime uymadığını gerekçe göstererek buna şiddetle karşı çıkıyordu. Yine de baskılar Rimbaud'yu yıldırıyor, aksine daha da körüklüyordu. Öte yandan yönetim de okulun gurur kaynağı bu öğrenciye tüm kitapların erişilebilir olmasını tembihlemişti Izambard'a.

Çevresel kısıkaçlar içerisinde Rimbaud görülme- miş bir parlaklık saçıyordu. Zaman geçtikçe kısıkaçlar daraldı ve genç şair sıkışan bir madde gibi patlamaya hazırlandı. Dayatılanlar karşısında benliğini koruma- ya ve onlarla savaşıma çok erken yaşta başlamıştı bu yüzden. Hiçbir kalıba girmeyecek, ne pahasına olursa olsun saldıracaktı.

Zweig şairliğini şöyle değerlendirmektedir: “Onun şiirleri acımasızdır ve sınırları zayıf olanlara uygun düşmez. (...) Rimbaud, sanki dünyanın ilk şairiymiş, sanki kendisinden önce gelmiş binlercesinin oluştur- dukları estetik, iskambil kâğıtlarından yapılmış bir bina örneği çökmüş gibi şiir yazmaya başlar.”

Dönemin parlak isimlerinden Banville’e bir mek- tup göndermişti, içinde “Ophelia” şiiriyle. Bu mek- tupta on beş buçuk yaşında olmasına rağmen on yedi yaşında olduğunu belirtiyor, iki yıl içinde Paris’e ge- leceğinden, Parnasçı olacağından söz ediyordu. Üs- tat diye hitap ettiği isimden yardım isteyerek, şiirin dergide yayımlanmasını diliyordu. Banville olumlu bir yanıt vermedi ama ondan gelen tüm mektupları sakladı.

Zamanında Shakespeare’in *Hamlet*’te yer verdiği “peri kızı” Ophelia’ya Rimbaud da uzun bir şiir yaz- mıştı. İlk iki dörtlüğü şöyledir: